

ЩО Е ТО ДЕТЕ?

ВЕСЕЛИН ДАФОВ

Изказване на 8 октомври 2011 Форум 'Родителство'

Знам, че на предния форум въпросът за това що е дете е поставян. Аз също бих искал да го поставя, но когато си задавам въпроса „Що е дете”, имам предвид следното нещо: *По какво познавате, че нещо е дете – било то куче, котка, догат, краставица, човек и така нататък?* Очевидно, когато говорим за човешкото дете обаче – защото това е, което ни интересува на този форум и изобщо – когато хората обсъждат въпроса „Що е дете”, някак си стои презумпцията, че всъщност ние обсъждаме човешкото дете.

Човешкото дете, доколкото е човешко, трябва да му се признае, че е човек.

Това разбира се за някои хора идва доста неочаквано. Тук е може би мястото да се каже, че татковците също са човеци, колкото и да е това още по-неочаквано. А да бъде детето човек, всъщност това не означава нищо друго освен утвърждаването, че то е разумно същество. Това е, което сме наследили и от схоластиката, и от древността. Когато се дава *диференция специфика* или отличаваща особеност на човека, се казва: разумно и смъртно. Ако детето е човек, то е разумно без значение на каква възраст е, колко е развито физически или какви емоционални възможности има и т.н.

За да бъде детето разумно, не се иска нищо друго освен разумните да се държат с него като с разумно. Нищо друго. Когато започва детето да е човек, всъщност то започва да е разумно. Тука някой ще каже: *Че са разумни, разумни са, ама не напълно.* Това е, да кажем, господства едно такова възражение дълги векове в човечеството, че понеже детето не е съвсем разумно, то не е съвсем човек и от това следват най-различни неща: хората да правят нещо на тези, които не са съвсем човеци – било те роби или някакви други, защото, тук припомням, Аристотел казва, че робите не са съвсем хора, нали, понеже те не могат сами да си поставят цели и т.н.

Е, подобно нещо можем и ние да правим с децата, които не са човеци. Но отговорът е такъв на това възражение: *Че кой е напълно разумен, че децата да са?* Тук сега мога да кажа: *Хайде някой да каже – кой е напълно разумен.*

Отговорът е: Няма напълно разумни, защото природата на разумността не е в това да е завършена, готова, съвършена и т.н. Разумното носи белезите на всички субектни реалности, на всички живи, да се саморазвива. То никога не е завършено. За щастие! Така че по това възражение, напротив казваме: *Ако ти наистина смяташ, че децата не са напълно разумни, още веднъж доказваш, че те са разумни* всъщност, защото това е идеята на разумността, да не е завършена.

Второ възражение: Добре, нека да са разумни, ама тяхната разумност не е като нашата. Тя е някаква друга такава, сгрешена, извратена или там каквото още може да се сети човек. Отговорът, който ви предлагам, е следният: *Ако разумността на децата не е като нашата, то тогава тя е ангелска или божествена.* Защото това са разумните, които не са смъртни. Това е наследено в традицията на европейците, да кажем, през християнската идея. Не е проповед, нали, в никакъв случай, но: или са ангели и богове, или са хора, но са разумни. Щом са разумни, мярата спрямо децата е разумността и никаква друга. Никаква друга мяра не може да се ползва в отношенията с децата, доколкото те са хора, освен разумността. И това е нещото, с което по философия с деца ние се съобразяваме през цялото време.

Всъщност ние създаваме една активна среда, в която децата правят естествени за тях неща като играене, рисуване, пеене и т.н. и ползваме създадения общ опит за философска рефлексия. Какво е по-особеното на философската рефлексия от тези, които другите колеги – и психолози, и социолози, и учители в частните науки – правят: философската рефлексия през цялото време иска от децата да се погрижат за това, което са направили, така сякаш то е тяхна собственост.

Ето този рисунък, тази дъгичка не е просто протекла през мен, а тя е мое производство. Начинът, по който правя това, е моя собственост. То може да ми издаде индивидуалността, може да ми позволи да се изразя през него, нещо специално и т.н. И тази грижа за разумността традиционно в образователните

системи – и хубавите, и лошите – минава през развитие на знания, умения и компетенции.

От сега може би се досещате, че когато става дума за знания и умения, те са предмет на специални занимания, обособени в отделни дисциплини. Да кажем, ако трябва много да знаеш за твоя роден край, това се развива по съответната дисциплина. Ако трябва да развиваш умения за каране на колело или за играене на тенис, ти се записваш при съответните специалисти, които ти помагат да извършваш преходите от незнания в знания и от неможене в можеене. Ето това е нещо, върху което също искам да помоля да се фокусираме.

Всъщност научаването е преход от незнание в знание. За да научиш, за да узнаеш нещо ново, това което си направил със себе си е, че си се направил от незнаещ в знаещ. Мъдрото – това не е нито това, което знае, нито това което може. Мъдрото е това, което действа тогава, когато никой не знае и никой не може. Мъдрият е този, не който знае и има способността, уменията да извърши нещо, а този, който не знае и не може и въпреки това се ангажира. Но говорим за човек, който тепърва промощва, тепърва прознава. Той е постоянно в положение на мъдруване. Пред него стоят въпроси, за които му се дават обяснения, но от него самия се очаква да извърши прехода.

Не можете вие вместо някой друг да се научите да карате колело. Няма как да стане. Можете да му помагате, да му давате някакви разяснения, да показвате, да го държите, да го предпазвате, но съумяването да караш колело не може да го подарите. Да кажеш: *Днес аз ти подарявам да можеш да караш ски*. Няма как да стане. За да промощваш и за да прознаваш, ти трябва да си в позиция на мъдруващия, който се ангажира със самия себе си да извършва тези преходи. Сега, аз знам, че тук някой може да каже: *Това не всеки път е задължително да става съзнателно*. И това е така. Слава Богу, много често тези неща човек ги извършва от себе си, понеже е надарен с такава мъдрост. Но задачата на философията е ние да правим децата и възрастните по-добре стоящи в отношението към мъдростта. Ето няколко примера, които бих искал да ви повишат чувствителността и да дадат някакъв наглед.

Това се отнася до детската собственост. Децата имат собственост. Непосредствената собственост им е тялото. Това е ясно, след това са собствените

им чувства и т.н. Но знанията и уменията се превръщат в особена собственост от сферата на разумността. Доказателство, че знанието е собственост, е тайната. „Ела, ще ти кажа нещо, обаче ти ще ми дадеш да си играя с твоето камионче”. Това е търговия със знание през тайна. Но това е доказателство, че понеже децата могат да влизат в отношения през размяна, той ще му даде знание, но ще получи играчка или друго знание. Това вече се развива по-нататък. Тази собственост ние трябва да я зачитаме през цялото време, ако искаме да сме адекватни и близо до разумността. Тук пред автора на „Близо до бебето”, ще кажа „Близо до разумното”. Тази грижа ще ви илюстрирам с няколко примера.

Обичам да давам това упражнение на обучение с възрастни и с деца, с всякакви разумни:

На колко е равно седем плюс осем? Всеки си записва в тетрадката най-различни отговори: на петнадесет; на половин месец, т.е. на една втора месец; на четвърт час, както работи моят часовник; на една дузина и още три, както часовникът ми работи; 1111 изразено в двоичната бройна система; на F в шестнадесетична; на две и една седма, ако броите седмици; На $d.x+b.y+....+n.q$ – и ред такива всякакви изразявания. Но какво получавам от разумностите, които не са „загладени”: Не е ли седем плюс осем най-много равно на седем плюс осем?

Това беше автентичен случай. Един юнак Симеон дълго време отказваше да се занимава с аритметика във втори клас понеже направил откритието, че няма нищо по-равно на две плюс пет от две плюс пет. Разбира се, Симеон може да бъде остракиран, да бъде negliжиран, да бъде обвиняван и т.н. Но той може и да бъде питан: *Как получаваш ти тези неща? Какво точно правиш? Как го постигаш? Разбираш ли тези, които казват, че две плюс пет е седем, какво точно правят?* Той може да каже „да”, „не”, да участва в някакви разговори. Но ако не бъде зачетен като автор, собственик на изравняването на две и пет с две и пет няма как с него да се работи по каквито и да искате разумни начини. Всичко друго е неразумно. Всичко друго е: робът Симеон има за цел от две и пет да получи седем. „Хайде, робе!” Робът Симеон обаче не иска да е роб и казва: „Не. От две и пет аз ще получавам каквото си искам.”

И наистина, в двойката и в петицата няма седмица. Това е творчество. От две и пет да получиш нещо, което го няма, се иска творческо, разумно

същество да застане и да прави някакви неща с двойките и с петиците. Каквото получи – това. Както го получи – така. Ето го изказването на Симеон: той дори съжали. „Няма нищо по-равно на седем плюс осем от седем плюс осем. Съжالياвам!“

Нещо, което се случва в къщи:

- *Защо да си мия зъбите?*

- *Мръсни са.*

- *А с какво съм ги изцапал?*

- *С шоколад.*

- *Нима шоколадът е нещо мръсно? Защо тогава мама ми дава да си го слагам в устата?*

Единственото весело тук е, че татковците не са замесени в този маскарад. Слава Богу, в България философия с деца не се прави само от мен. Има много млади, чудесни специалисти. Много по-красиви и по-интелигентни от мен. Ние се занимаваме с това нещо активно засега в общински детски градини и частни училища и детски градини. Има и от по-предното поколение философи, които също се занимават с това, които... сега да не изреждам имена. И се надявам, че то е ясно, че като отделно занимание философията никак не може да замести нищо от другото, което правят децата, но както Матю Липман казва: *Като витамини. Не може да бъде самостоятелна храна, така да се каже, но като витамини.* На което едно момиченце казва: *Тя философията не е за ядене. Тя е подправка.* Та с тези шеги и закачки смятам да приключа.

Благодаря!

Редакция: Иван Кирков